

K5 gemeenten

Veenweidepact

Krimpenerwaard

Groene Hart **clm**

Vernieuwend ondernemen in de Krimpenerwaard

Vernieuwend ondernemen in de Krimpenerwaard

Visie van de Lokale Groep

Auteurs: A.J. van der Wal en R. Joldersma
CLM Onderzoek en Advies BV

In opdracht van: Lokale Groep Vernieuwend Ondernemen Krimpenerwaard

Publicatienummer: CLM 678 - 2008

Inhoud

1 Inleiding	1
2 Landbouw	3
2.1 Huidige situatie en toekomstige ontwikkelingen	3
2.2 Kansen voor de primaire productie	4
3 Natuur & landschapsbeheer door agrariërs	7
3.1 Huidige situatie en toekomstige ontwikkelingen	7
3.2 Kansen voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer	7
4 Recreatie en toerisme	11
4.1 Huidige situatie en toekomstige ontwikkelingen	11
4.2 Kansen voor recreatie en toerisme	11
5 Zorg en kinderopvang	15
5.1 Huidige situatie en toekomstige ontwikkelingen	15
5.2 Kansen voor zorg en kinderopvang	15
6 Verwerking en verkoop van producten	17
6.1 Huidige situatie en toekomstige ontwikkelingen	17
6.2 Kansen voor verwerking en verkoop van producten	17
7 Voorwaarden voor ontwikkeling van vernieuwend ondernemerschap	19
7.1 Lokale Groep	19
7.2 Regelgeving	20
7.3 Financiering	22
7.4 Voorzieningen	23
Bronnen	25
Bijlage 1 Lokale Groep	27
Bijlage 2 Programma Conferentie Vernieuwend Ondernemen	29
Bijlage 3 Deelnemerslijst Conferentie	31

Voorwoord

Een bruisende conferentie in september 2007, veel discussie met een enthousiaste groep ondernemers uit de Krimpenerwaard en een deskundige ondersteuning van CLM Onderzoek en Advies BV, hebben hun weerslag gevonden in een Visie op Vernieuwend Ondernemen in de Krimpenerwaard. Welke kansen zijn er om het traditionele bedrijf van de melkveehouder te verbreden? Wat is de markt voor nieuwe producten of diensten? Wat vraagt het van ondernemers? Wat vraagt het van de overheid om die verbreding mogelijk te maken en te stimuleren?

Ik hoop dat deze visie inspiratie biedt aan de agrarische ondernemers in de Krimpenerwaard. Ik hoop ook dat het inspiratie biedt aan gemeenten en provincie en aanknopingspunten bevat voor het uitvoeringsprogramma Recreatie en Toerisme, voor de inrichting van natuurgebieden en voor de structuurvisie Krimpenerwaard.

Bart Crouwers,

Wethouder gemeente Vlist,
Voorzitter Project Vernieuwend Ondernemen in de Krimpenerwaard

1

Inleiding

De Krimpenerwaard is één van de grotere veenweidegebieden in de Nederland. Veel open water, vergezichten, karakteristieke smalle percelen en koeien in de wei, ligging binnen vier rivieren: het gebied heeft een duidelijke eigen agrarische identiteit en waarde. Het veenweidepact (2005) heeft tot doel om dit waardevolle cultuurlandschap, waar veehouderij de basis vormt, met bij behorende natuurwaarden te behouden. Het richt zich op beperking van de bodemdaling, verbetering van de fysieke structuur voor de landbouw, meer voorzieningen voor recreanten en de realisatie van een natuuropgave in het gebied (EHS). Daarnaast is het doel van het Pact om óók in de nieuwe situatie te zorgen voor een duurzaam waterbeheersysteem. In 2007 heeft Strategiegroep Veenweidepact een strategie opgesteld met 2450 ha nieuwe (natte) natuur, herverkaveling en peilbeheer. Ongeveer 7500 ha blijft de landbouwdoelstelling houden. In dit gebied zal het waterpeil de maaiveld-daling volgen of (in sommige peilvakken in het Zuidelijke deel) verbeteren voor de landbouw. De herinrichting heeft gevolgen voor de ondernemers in het gebied. Een groot deel van de ondernemers zal zich (blijven) richten op schaalvergroting van de agrarische productie, vaak in combinatie met agrarisch natuurbeheer. Maar anderen zullen kiezen voor het aanboren van nieuwe markten voor producten en diensten. Het is van belang om voor deze groep kansen en mogelijkheden te creëren voor vernieuwend ondernemerschap.

In het pact is een afspraak vastgelegd over het opzetten van een Lokale Groep om de creativiteit en het vernieuwend ondernemerschap te stimuleren, passend bij de identiteit en de mogelijkheden van het gebied. De groep bestaat uit (vertegenwoordigers van) ondernemers met ideeën en beleidsmedewerkers van de K5-gemeenten.

Deze visie vormt het kader van waaruit de Lokale Groep en de partijen uit de Strategiegroep vernieuwend ondernemerschap in de Krimpenerwaard kunnen stimuleren (als neven- of hoofdtak). De visie is gebaseerd op de gesprekken in de Lokale Groep, de brochure 'Vernieuwend Ondernemerschap' en de resultaten van de Conferentie Vernieuwend Ondernemerschap die de Lokale Groep op 21 september 2007 heeft georganiseerd in het gebied. Aan deze conferentie hebben zo'n 80 personen deelgenomen.

Inzet van het 'Vernieuwend Ondernemerschap' in de Krimpenerwaard is om bij te dragen aan het behoud van het karakteristieke landschap van de Krimpenerwaard door een:

- sterkere plattelandseconomie;
- grotere regionale verdien capaciteit;
- alternatief voor de huidige agrarische bedrijfsvoering waar deze verdwijnt als gevolg van de peilveranderingen en natuurontwikkeling zoals afgesproken is het Veenweidepact;
- duurzaam beheer van het karakteristieke veenweidelandschap in het gebied.

Leeswijzer

In de volgende hoofdstukken beschrijven we de huidige situatie in de Krimpenerwaard en de kansen voor nieuw ondernemerschap. We gebruiken hierbij de indeling van product-marktcombinaties.

Om deze kansen te kunnen realiseren zijn bepaalde voorwaarden nodig. Deze liggen vooral op het gebied van ondersteuning (met kennis, netwerk, communicatie), regelgeving, financiering en voorzieningen. Deze worden beschreven in het laatste hoofdstuk.

2 Landbouw

2.1 Huidige situatie en toekomstige ontwikkelingen

De agrarische sector is een belangrijke drager van het open cultuurlandschap van de Krimpenerwaard. In tegenstelling tot veel andere landbouwgebieden heeft er in de Krimpenerwaard geen ruilverkaveling plaatsgevonden de afgelopen 500 jaar. De laatste 25 jaar is de landbouw wel sterk veranderd in omvang. Zo is het aantal bedrijven vanaf 1980 meer dan gehalveerd. De grootste afname vond plaats tot 1990. Net als in de rest van Nederland heeft er een flinke schaalvergroting plaatsgevonden. Het bedrijfsresultaat van de agrarische bedrijven in de Krimpenerwaard is vergelijkbaar met die in de rest van Zuid-Holland. Bedrijven die het minder goed doen hebben vaak te kampen met een ruimtelijke structuur die niet optimaal is (percelen zijn door sloten, bruggetjes of wegen niet goed bereikbaar of liggen ver van het bedrijf).

In 2006 waren er in de Krimpenerwaard ongeveer 300 actieve boeren, met zo'n 10.500 ha grond. Verreweg het grootste deel van de landbouwgrond is van melkveehouders (CBS 2006). Er is sprake van een relatief extensief grondgebruik, uitgaande van de veebezetting en productieomvang (melkquotum) per hectare. De afgelopen jaren is er in de Krimpenerwaard behoorlijk geïnvesteerd in melkquotum. Uit de enquête die in 2007 is gehouden in opdracht van de provincie Zuid-Holland blijkt dat het gemiddelde melkquotum (van de onderzochte bedrijven – respons was 40%) met 477.000 kg net iets boven het gemiddelde in de provincie ligt.

De komende jaren zal de teruggang van het aantal agrarische bedrijven naar verwachting doorzetten. Door verdwijning van de quotering en de nieuwe mestwetgeving zullen de overblijvende agrariërs de vrijvallende gronden aankopen. Dit heeft ook consequenties voor het (beheer van) het cultuurlandschap.

Ondernemers in het begrensde natuurgebied

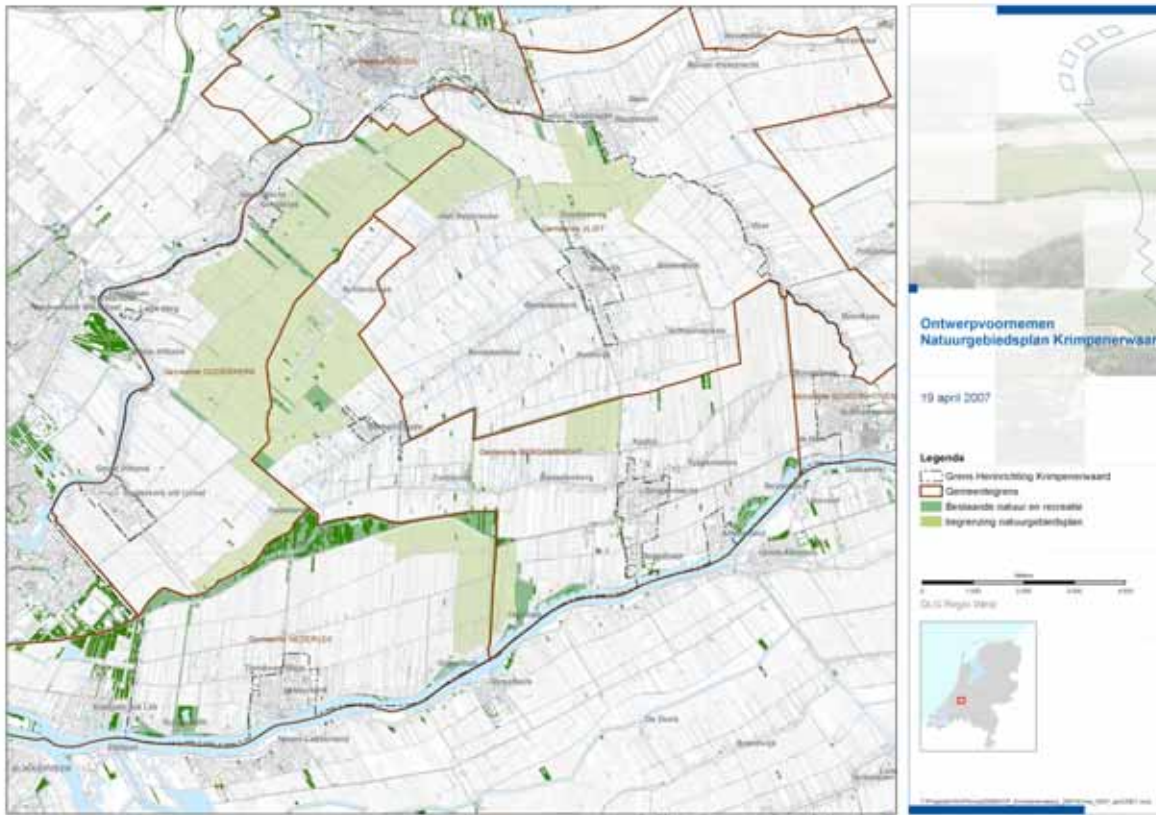
Ondernemers in het begrensde gebied zullen hun primaire productie moeten staken en hun agrarische bedrijf beëindigen of verplaatsen. Een andere mogelijkheid is om activiteiten uit te bouwen of te starten die mogelijk zijn binnen het natuurgebied, zoals particulier natuurbeheer (echter Zuid-Hollands Landschap voert dan meestal de regie), recreatie, zorg of huisverkoop (zie de hoofdstukken 3-6). Een knelpunt in dit gebied kan zijn dat ondernemers (na aankoop door DLG) geen eigen grond meer hebben, waardoor grondgebonden activiteiten niet meer mogelijk zijn.

Ondernemers in het gebied met agrarische bestemming

De diversiteit in de bedrijfsontwikkeling zal net als de afgelopen jaren toenemen:

- een deel van de bedrijven zal zich richten op verdergaande groei in de primaire voedselproductie. Dit kan door middel van schaalvergroting of door het zich specialiseren op takken van primaire productie. Dit wordt hieronder nader uitgewerkt.
- andere bedrijven zullen zich naast primaire voedselproductie, richten op andere vormen van producten en diensten zoals agrarisch natuur- en landschapsbeheer (volgens de enquête in 2007 bijna 70% van de bedrijven), recreatie en toerisme (6%), productie en verkoop van streekproducten (7%), agrarisch

loonwerk voor derden (15%) en zorgverlening. De kansen voor dit type activiteiten komen in hoofdstuk 3-6 aan bod.

Slotadvies Strategiegroep Krimpenerwaard: herbegrenzing op basis van 'functie volgt peil'; 2450 ha nieuwe natuur met een hoger waterpeil (groen op de kaart) en 7500 ha landbouwgrond met een maai-veld daling volgend peil of voor de landbouw gunstiger waterpeil.

2.2 Kansen voor de primaire productie

Marktpenetratie

De huidige 'markt' voor primaire landbouwproducten wordt vooral gevormd door:

- met name afzet melk aan de zuivelindustrie;
- afzet vlees (koeien, schapen).

In het agrarische gebied kunnen veel bedrijven naar verwachting blijven produceren op de manier waarop ze dit nu doen en schaalvergroting voortzetten. Een manier om de primaire productie op bedrijven in de Krimpenerwaard te optimaliseren is het verbeteren van de ruimtelijke omstandigheden door ruilverkaveling. Momenteel wordt er een Ruil- en Aankoopplan opgesteld waarin o.a. hiervoor een aanpak wordt beschreven.

In het natuurgebied zijn er mogelijkheden voor combinatie van (vlees)veehouderij en particulier natuurbeheer (in samenwerking met Zuid-Hollands Landschap).

Hoewel dit geen stappen zijn die zomaar genomen kunnen worden, zullen het voor sommige agrariërs mogelijkheden zijn die het overwegen waard zijn.

Marktontwikkeling

Bij marktontwikkeling gaat het om het vinden van nieuwe categorieën consumenten. Er vindt al incidenteel verkoop van melk plaats via een melktap. Deze vorm van directe verkoop van producten aan consumenten en horeca is verder uit te breiden met bijvoorbeeld vleespakketten.

Productontwikkeling

Onderzocht kan worden of er andere gewassen zijn die in de Krimpenerwaard geteeld kunnen worden. Grootschalige rietteelt lijkt geen goede optie voor de Krimpenerwaard, omdat het waterpeil in het agrarische gebied niet hoog genoeg is. Wel zijn er mogelijkheden op beperkte schaal, in de vorm van stroken riet langs watergangen. Dit is mede interessant vanwege het gunstige effect (zuiverende werking) op de waterkwaliteit. In het natuurbegrensde gebied is het peil wel geschikt voor rietteelt, maar past de teelt niet binnen de natuurdoelstellingen.

Ook kan gedacht worden aan andere diersoorten. Zo is er al een melkgeitenbedrijf actief in de Krimpenerwaard; mogelijk zijn er nog andere opties.

Diversificatie

Een nieuw product in een nieuwe markt is een grote uitdaging. Kansen liggen vooral in het ontwikkelen van speciale producten voor de consument met speciale wensen. Een optie is zich te richten op het uitbreiden van soorten vleesproductie, bijvoorbeeld van vlees van runderen die van oudsher typerend zijn voor het veenweidelandschap, van het veenweidelam (kruising tussen Texelse schapenras met het

van oorsprong Engelse Suffolk) of vlees onder een keurmerk zoals het Waterland Keurmerk (met werkbare afspraken tussen boeren en slager). Dit vlees kan worden verkocht aan lokale slaggers en restaurants, maar ook op (steek)markten- en winkels en restaurants in bijvoorbeeld Gouda.

Het kan beter: Mobiele slachterij

Een ondernemer in de Krimpenerwaard had plannen voor een mobiele slachterij. Deze wagen komt op de boerderij om vee te slachten en direct te verwerken, waarna het opgeslagen kan worden of direct afgehaald door de klant. Om zo een gesloten keten te vormen van productie en afzet. Helaas verdween het plan in de la na een kort gesprek met de gemeente omdat het niet paste in het bestemmingsplan, een verkeersaantrekkende werking had en niet paste binnen de Europese Regelgeving. Dit kan anders. De nieuwe regeling Vernieuwend Ondernemen biedt een kader om mee te denken met de ondernemer. Het geen echter niet per definitie inhoudt dat alle plannen mogelijk zijn, omdat ook andere regelgeving een belemmering kan vormen om te komen tot uitvoering.

Naast de reguliere landbouwtakken kan de productie van biomassa mogelijk in combinatie met een eigen biomassacentrale inkomsten opleveren. Een kanttekening hierbij is dat deze activiteit vaak veel verkeersbewegingen met zich meebrengt en het niet (altijd) strookt met het behoud van de openheid van het gebied.

Wellicht is visteelt een optie. Elders in het land zijn ondernemers begonnen met algenkweek (bijvoorbeeld Ingrepro B.V. in Borculo) als vee- en visvoer of als grondstof voor kleurstoffen, medicijnen, voedingssupplementen of olie. De Lokale Groep is echter van mening dat dit soort activiteiten een negatieve ontwikkeling vormen voor het landschapsbeeld. Voor windmolens, een andere activiteit met grote invloed op het landschapsbeeld, heeft de provincie apart beleid opgesteld.

Figuur 2.1 Ideeënvorming rond bestaande en nieuwe producten en markten voor de (primaire) landbouw.

	Bestaande markt	Nieuwe markt
Bestaand product	<p>Marktpenetratie</p> <ul style="list-style-type: none"> o Melk o Vlees o Biologische landbouw o Betere productieomstandigheden door kavelruil (z.s.m.), onderwaterdrainage o In natuurgebied: (aangepaste) veehouderij i.c.m. natuurbeheer 	<p>Marktontwikkeling</p> <ul style="list-style-type: none"> o Krimpenerwaardvlees (rund, lam, vlees onder keurmerk) afzetten bij lokale slagers, restaurants, markten, maar ook die in Gouda o Samenwerkingsverband van boeren voor nieuwe afzet van melk en vlees.
Nieuw product	<p>Productontwikkeling</p> <ul style="list-style-type: none"> o Andere gewassen en diersoorten (geiten) 	<p>Diversificatie</p> <ul style="list-style-type: none"> o Visteelt o Energieproductie (zonnepanelen, windmolens, waterenergie door hoogteverschillen) en hiermee bijv. bijdragen aan 'CO2-neutraal Rotterdam o Melktap o Ambachtelijke beroepen, zoals ambachtelijk timmerbedrijf (bomen uit de streek gebruikt), imkerij, keramiek

Voor het toepassen van nieuwe technieken en methoden is kennisontwikkeling en –uitwisseling belangrijk, niet alleen onderling maar ook met onderzoekers en uitvoerders zoals loonwerkers (bijv. rond onderwaterdrainage).

3

Natuur & landschapsbeheer door agrariërs

3.1 Huidige situatie en toekomstige ontwikkelingen

Zowel melkvee- als vleesveehouderij gaat goed samen met agrarisch natuur- en landschapsbeheer. In de Krimpenerwaard is al een groot aantal boeren actief op dit gebied, via de Stichting Weidehof Krimpenerwaard. In totaal heeft deze stichting ca. 100 burgerleden en 195 boerenleden met voor bijna 2400 hectare aan natuurcontracten. Contracten voor agrarisch natuurbeheer worden op basis van de Provinciale Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer (PSAN) gesloten op landbouwgronden. Voor weidevogelbescherming wordt samengewerkt met de Natuur- en Vogelwerkgroep De Krimpenerwaard die zo'n 90 vrijwilligers telt, die op ruim 1300 ha van ongeveer 60 boeren, zorgen voor nestbescherming.

3.2 Kansen voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer

Marktpenetratie

Agrarisch natuurbeheer in het agrarische gebied

Het is interessant om het agrarisch natuurbeheer in de Krimpenerwaard uit te breiden. Een voorwaarde hiervoor is dat er een subsidieregeling blijft bestaan (PSAN) die betrouwbaar is en voldoende financiering biedt. Een andere optie is het opzetten van een gebiedsfonds om op die wijze agrarisch natuur- en landschapsbeheer te (co-)financieren.

Particulier beheer in de natuurbegrensde gebieden

Ondernemers kunnen ook een rol spelen bij het particulier natuurbeheer van grond met een natuurbestemming (via de PSN regeling). Dit kan eigen grond zijn, maar het merendeel van deze grond is eigendom van Zuid-Hollands Landschap. Ondernemers kunnen met deze organisatie een beheerscontract afsluiten (ook dit valt overigens onder de PSN regeling). In het Veenweidepact is een (ambitieuze) doelstelling opgenomen van 659 ha (gebaseerd op de LNV-doelstellingen voor EHS) onder particulier natuurbeheer. Het zoekgebied hiervoor is vastgesteld op 900 ha. Het hangt af van het geplande natuurdoeltype of het beheer ervan voor een agrariër interessant is.

Goed voorbeeld van een bestaande agrarische neventak: de Zaagploeg

Een nevenactiviteit die (voornamelijk) agrariërs in de Krimpenerwaard als nevenactiviteit kunnen en mogen uitvoeren zijn het verrichten van zaag- en knotwerkzaamheden van voor derden, maar ook voor onderhoud van (cultuurhistorische) landschapselementen. Op deze manier kunnen zij in de wintermaanden een aanvullend inkomen verwerven, maar ook een bijdrage leveren aan het onderhouden van de vele landschapselementen die de Krimpenerwaard rijk is. Dit project wordt georganiseerd door Weidehof en Landschapsbeheer Zuid-Holland.

Natuurbeheer door agrariërs zal een zekere drooglegging vragen. Agrariërs kunnen een belangrijke rol spelen bij een betaalbaar beheer van het landschap van de Krimpenerwaard, onder de voorwaarde dat zij voldoende ontwikkelingsmogelijkheden hebben.

Marktontwikkeling

Bij marktontwikkeling gaat het om het vinden van nieuwe categorieën afnemers van de beheersdiensten. Te denken valt hier het leveren van diensten voor het waterschap of andere grondeigenaren in het gebied. Ook kan gedacht worden aan beheer in opdracht van bedrijven en consumenten die bereid zijn hiervoor te betalen. Dit kan middels adoptie, sponsoring of via een landschapsveiling (o.a. in de Ooipolder, zie www.landschapsveiling.nl of www.goedegroenedoelen.nl).

Productontwikkeling

Een nieuwe dienst die agrariërs in kunnen vervullen is het groenbeheer van gemeenten en/of het waterschap. Hier concurreren ze wel met bedrijven die nu dit beheer voor hun rekening nemen. Elders in Nederland zijn ervaringen met het onderhoud door een agrarische natuurvereniging (zie www.onderholt.nl) of onkruidbestrijding door 'beweiding' van schapen in dorpen. Ook in de Krimpenerwaard zou hiermee geëxperimenteerd kunnen worden.

Diversificatie

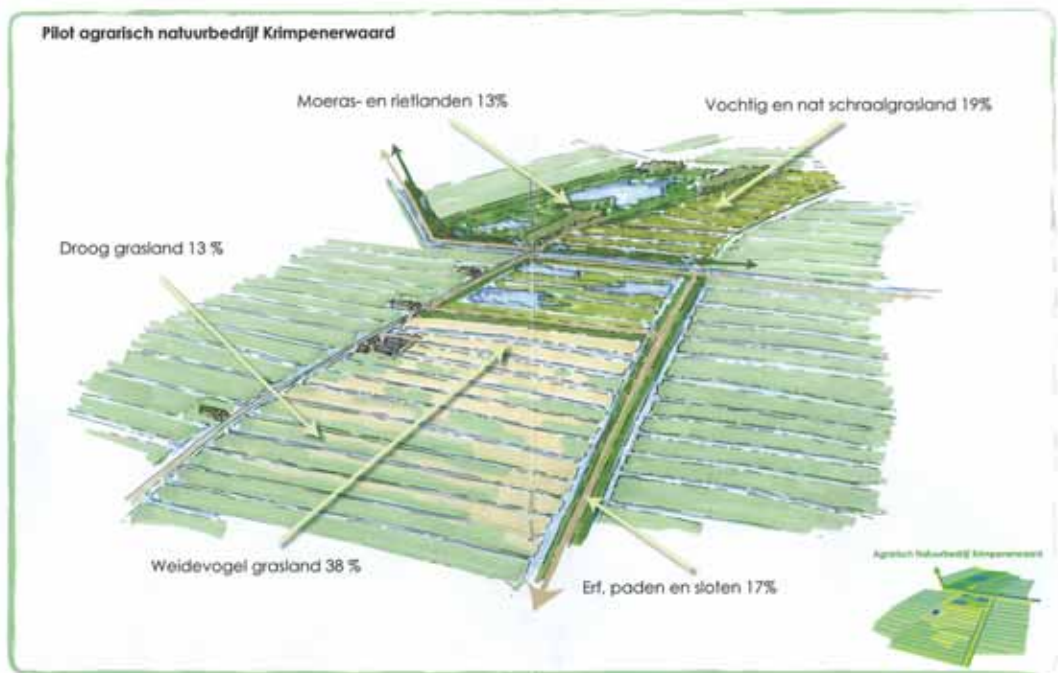
Bij een nieuw product in een nieuwe markt is te denken aan het 'Natuurbedrijf' (zie figuur). Dit bedrijf is in ontwikkeling in de Krimpenerwaard en heeft als doelstelling om de beoogde natuurdoelen in het gebied te realiseren in combinatie met de exploitatie van een rendabel melkveehouderijbedrijf. Het natuurgedeelte van het bedrijf zal deels toegankelijk zijn voor recreanten. Daarnaast stelt het bedrijf zich beschikbaar voor het (educatief) begeleiden van groepsexcursies en heeft het daarvoor een ontvangstruimte. Het bedrijf zal (bij succesvolle toepassing) tevens een voorbeeldfunctie hebben in het gebied. Ook op andere bedrijven zijn er diensten gelieerd aan natuur en landschap aan te bieden, zoals natuur- en milieueducatie voor scholen.

Figuur 3.1 Ideeënvorming rond bestaande en nieuwe diensten en markten voor natuur- & landschapsbeheer.

	Bestaande markt	Nieuwe markt
Bestaand product	<p>Marktpenetratie</p> <ul style="list-style-type: none"> o Agrarisch natuur- en landschapsbeheer in gebied landbouwbestemming (subsidieregeling PSAN) Particulier natuurbeheer van (eigen) grond met bestemming natuur (subsidieregeling PSN) o Blauwe diensten voor het waterschap: slootkantenbeheer, waterberging bij calamiteiten, kroosbeheersing. 	<p>Marktontwikkeling</p> <ul style="list-style-type: none"> o Beheer van gronden van terreinbeheerende organisaties o Beheer van landschapselementen in opdracht van/gefinancierd door derden, bv. via adoptie, sponsoring, landschapsveiling; bedrijven die willen investeren in landschap als een vorm van maatschappelijk verantwoord ondernemen
Nieuw product	<p>Productontwikkeling</p> <ul style="list-style-type: none"> o Groenbeheer o Baggeren (gesubsidieerd) o Rol bij muskusrattenbestrijding 	<p>Diversificatie</p> <ul style="list-style-type: none"> o Natuur- en landschapsbedrijf o Natuur- en milieueducatie en voorlichting voor scholen

N.B. Vetgedrukte ideeën kwamen als meest kansrijk uit de Conferentie Vernieuwend Ondernemerschap in de Krimpenerwaard op 21 september 2007.

Daarnaast is te denken aan andere wijze van werken, bijvoorbeeld door meer afstemming en samenwerking met terreinbeherende organisaties (bijvoorbeeld op het gebied van weidevogelbeheer) en praktische hulp bij het onderhoud door vrijwilligers (scholieren, jeugdzorg). Ook kunnen studenten ingezet worden om mee te denken bij het ontwikkelen van nieuwe plannen voor natuur- en landschapsbeheer.

4 Recreatie en toerisme

4.1 Huidige situatie en toekomstige ontwikkelingen

Belangrijke gebiedskenmerken van de Krimpenerwaard zijn:

- grote natuur- en landschapswaarden
- nabij grote steden zoals Gouda en Rotterdam
- omgeven door de rivieren Lek, Hollandsche IJssel, de Nieuwe Maas en de Vlist
- authenticiteit, ruimte en rust.

Deze kenmerken bieden uitstekende mogelijkheden voor (met name) extensieve vormen van recreatie en toerisme. De Krimpenerwaard kent twee autonome recreatiegebieden (Loetbos, Krimpenerhout) die op dit moment 1 miljoen bezoekers per jaar trekken. Dit leidt in de Krimpenerwaard tot een soort zonerings, waarbij het westen en noorden meer gebruikt worden voor recreatie dan het oosten en zuiden. Er bestaan daarnaast verschillende wandel- en fietsroutes. Er is een aantal mogelijkheden voor dagrecreatie (kano- en roeibootverhuur, surfplas, visserij), groot-schalige verblijfrecreatie, (kleinschaliger) Bed & Breakfast en boerencampings, vergader- en feestaccommodaties en een aantal (streek)musea en kunstateliers. De Stichting Weidehof biedt toeristische arrangementen aan, maar ook individuele ondernemers doen dit (zoals het arrangement 'Cultuur snuiven in de Krimpenerwaard' van B&B de Hooizolder). Vanuit hotels aan de rand van het gebied (bijv. Schoonhoven) en VVV's wordt ook gewezen op de recreatieve mogelijkheden in het gebied en worden arrangementen aangeboden (zie ook www.uitindewaard.nl).

Het Natuur- en Recreatieschap Krimpenerwaard verwacht een stijgend tekort aan recreatiemogelijkheden, zowel in kwantiteit (bevolkingstoename omringende gemeenten voor 2025 van 14%) en in kwaliteit (toename aandeel allochtonen, vergrijzing, toename aandeel eenpersoonshuishoudens). In de provincie Zuid-Holland als geheel is er een groot tekort aan wandel- en fietspaden en is er behoefte aan meer mogelijkheden voor kanoën, paardrijden en recreatiemogelijkheden met een sterke belevingscomponent.

4.2 Kansen voor recreatie en toerisme

Marktpenetratie

Het vergroten van de afzet van de bestaande producten en diensten zou gestimuleerd kunnen worden door meer samenwerking met partijen in het stedelijk gebied, zoals hotels en restaurants, fietsverhuurbedrijven en musea, met afstemming qua aanbod en promotie.

Marktontwikkeling

Het ontwikkelen van nieuwe markten voor de afzet van de huidige producten en diensten is mogelijk door ze meer onder de aandacht te brengen van nieuwe doelgroepen in de grote steden. Hierbij kan met het aanbod ingespeeld worden op de wijzigende bevolkingssamenstelling: ouderen, allochtonen, alleenstaanden.

Productontwikkeling

Met een nieuw product of dienst in een bestaande markt kan men aansluiten bij wensen, behoeften en leefstijl. Naast recreatieve activiteiten zijn verblijfsrecreatie en de horeca aantrekkelijk om daarin naar nieuwe mogelijkheden te zoeken. Het gebied wordt voor recreatie steeds interessanter naarmate deze verschillende zaken samen in het gebied te vinden zijn. Zo zijn er mogelijkheden voor familie- en vriendenfeestjes, sportieve weekenden, maar ook specifieke arrangementen voor specifieke doelgroepen als carapatiënten, gestreste managers, of kinderen. Een speelschuur is in andere delen van het land erg populair. Deze kunnen worden gerealiseerd in (voormalige) agrarische bedrijfsgebouwen.

Het kan beter: Logies in bestaande hooiberg

Dit blijkt bestemmingsplantechnisch niet mogelijk te zijn. Er moet een lange procedure voor worden gevolgd om het mogelijk te maken. Dit werkt demotiverend, terwijl het juist van groot belang is de ze belevingsverhogende activiteiten te stimuleren. De nieuwe regeling Vernieuwend Ondernemen biedt mogelijkheden om de proceduretijd voor deze plannen sterk te verkorten.

Diversificatie

Een nieuw product in een nieuwe markt is een grote uitdaging. Kansen liggen vooral in het ontwikkelen van speciale producten of diensten voor de consument met speciale wensen. Een van de mogelijkheden die verder uitgewerkt kunnen worden is het veenvaren. Hiervoor is het onder andere nodig om aanlegsteigers aan te leggen en routes te ontwikkelen.

Ook valt te denken aan nieuwe producten voor nieuwe doelgroepen zoals allochtonen (barbecue/picknick bij de boer), maar ook mensen die geïnteresseerd zijn in bepaalde takken van buitensport (schaatsen/skaten, vissen).

Daarnaast zijn samenwerkingsverbanden van ondernemers in de regio nuttig om de marketing en arrangementen af te stemmen en samen goedkoper op te pakken. In de Krimpenerwaard gebeurt dit binnen de Stichting Weidehof Krimpenerwaard. Buiten de Krimpenerwaard zijn er initiatieven zoals Hoevelogies en Erfgoedlogies. Ook zijn er regionale samenwerkingsverbanden zoals Struinen & Vorsen (in Zuid-Holland en Utrecht, >100 deelnemers), Groene Hart Kloppend Hart (>250 ondernemers), het Tuinpad (in Overijssel), Toer de boer op (in Gelderland) en Stichting Hotel de Boerenkamer (in Noord-Holland) waar ondernemers in de Krimpenerwaard van kunnen leren. Een voordeel van aansluiting bij bestaande initiatieven zoals Weidehof en Struinen & Vorsen is dat deze een organisatiestructuur hebben, die de continuïteit van de activiteiten bevordert.

Figuur 4.1 Ideeënvorming rond bestaande en nieuwe producten/diensten en markten voor recreatie & toerisme.

	Bestaande markt	Nieuwe markt
Bestaand product	<p>Marktpenetratie</p> <ul style="list-style-type: none"> o Imagoversterking: beleving rust en ruimte o Aansluiten bij bestaande promotie-activiteiten, zoals de Week van het Platteland o Aantrekkelijker maken van het huidige aanbod d.m.v. pleisterplekken voor wandelaars en fietsers (bij de boerderij) o Toegankelijkheid wandel-, fiets- en skeelerpaden verbeteren o Promotie 'agrarische' kinder-activiteiten 	<p>Marktontwikkeling</p> <ul style="list-style-type: none"> o Focussen op specifieke doelgroepen in Gouda en Rotterdam o Aantrekken van zakenmensen (uit andere regio's/buitenland) die naast hun werk in Gouda of Rotterdam rust zoeken op het platteland met mogelijkheid voor buitensport en vergaderen
Nieuw product	<p>Productontwikkeling</p> <ul style="list-style-type: none"> o Specifieke arrangementen voor specifieke doelgroepen als carapatiënten, gestreste managers, of kinderen o Houtkaden ontsluiten (wandeleroutes) o Openstellen stolwijkersluis o Kunstateliers en creatieve workshops o Kleinschalige recreatieve en educatieve activiteiten die de natuur/plattelandsbeleving verhogen 	<p>Diversificatie</p> <ul style="list-style-type: none"> o Theeschenkerij e.a. pleisterplekken o Veevaren o Verhuur van fluisterboten, fietsen, kano's en uitzetten routes (zonder kroos!) o Hoofdwatergangen gebruiken voor rondvaart ('poldersafari') o Educatieve boerenwandelpaden (écht door de polder), i.s.m. horeca o Kinderboerderij en/of 'agrarische speelschuur' in vrijkomende agrarische gebouwen o Agrarische kinderfeestjes, excursies, poldersport o Vergaderen aan de boerentafel o Watercamping o Exploitatie visplaatsen

N.B. Vetgedrukte ideeën kwamen als meest kansrijk uit de Conferentie Vernieuwen Ondernemerschap in de Krimpenerwaard op 21 september 2007.

5 Zorg en kinderopvang _____

5.1 Huidige situatie en toekomstige ontwikkelingen

Op een zorgboerderij kunnen, naast de agrarische productie, mensen met een zorgvraag (zoals mensen met verstandelijke of lichamelijke beperking, ouderen, mensen met een burn-out, langdurig werklozen of ex-verslaafden) een zinvolle dagtaak vinden. Het zorgaspect bestaat bijvoorbeeld uit begeleiding, arbeidsre-integratie of logeeropvang op de boerderij. In de Krimpenerwaard zijn tenminste tien zorgboerderijen actief. Agrarische natuur- en landschapsvereniging Den Hâneker speelt een adviserende en bemiddelende rol tussen zorgvrager/ zorginstellingen en zorgboeren in o.a. de Krimpenerwaard. De verwachting is dat de vraag naar deze vorm van zorg zal stijgen.

De kinderopvang op de boerderij zit in de lift. Behalve aan inkomen en werkgelegenheid draagt kinderopvang als voorziening ook bij aan de leefbaarheid van het platteland. In de Krimpenerwaard is er één kinderopvang op een boerderij waar ook nog agrarische activiteiten plaatsvinden. Daarnaast is er ook een kinderopvang op een voormalige boerderij waar geen agrarische activiteiten meer plaatsvinden. Beide vormen kunnen in de Krimpenerwaard verder uitgebreid worden.

5.2 Kansen voor zorg en kinderopvang

Marktpenetratie

Er is zeker vraag naar meer plaatsen op zorgboerderijen en bij kinderopvang. Van belang is een goede afstemming met bestaande zorgboerderijen om goed in te spelen op de markt, dit in samenwerking met de 'intermediair' Den Hâneker.

Ook voor de kinderopvang is het wenselijk om bij uitbreiding of nieuwkomers te kijken hoe gezamenlijk het beste in te spelen op de vraag. Binnen de agrarische sector is de landelijke Vereniging Agrarische Kinderopvang actief met een franchiseformule. Voor een vast bedrag krijgt een startende ondernemer een basisscholing, hulp bij het doen van marktonderzoek en bij het opstellen van een bedrijfsplan en een pedagogisch plan. Ook krijgen starters begeleiding bij het aanvragen van vergunningen en eventuele knelpunten bij bestemmingsplannen.

Marktontwikkeling

Er is ook vraag naar andere vormen van zorg, bijvoorbeeld dagbesteding voor allochtone ouderen. Om deze markt in kaart te brengen moet een meer

Het kan beter: Zorgboerderij voor mensen met burn-out, andersbegaafden, en jongeren uit het speciaal onderwijs

Uit gesprekken met de gemeente blijkt dat er geen kaders zijn en kennis ontbreekt over zorgboerderijen. Hierdoor wordt het proces ernstig vertraagd. De nieuwe regeling Vernieuwend Ondernemen geeft een duidelijk kader en de Lokale Groep vormt een vraagbaak en kan adviseren.

systematische verkenning naar de vraag bij diverse zorginstellingen in de omliggende gemeenten uitgevoerd worden.

Productontwikkeling

Een (voormalige) boerderij kan een mooie locatie bieden voor trainingen en workshops. Via het Platform Boerderijeducatie (zie www.metdeklasdeboerop.nl) kunnen agrarische bedrijven zich ontwikkelen tot educatieboerderij. Door heel Nederland zijn er inmiddels zo'n 70 educatieboerderijen, waarvan geen enkele in de Krimpenerwaard. Deze bedrijven ontvangen regelmatig kinderen van basisscholen en bieden een professioneel educatief programma aan dat afgestemd is op de kerndoelen van het onderwijs. De boeren hebben allemaal een training gevolgd op het gebied van didactiek, inrichting bedrijf en veiligheid.

Diversificatie

Een meer specialistische vorm van zorg is bijvoorbeeld therapeutische zorg voor jongeren op de boerderij, (zomer)kampen voor dikke kinderen of re-integratie in het arbeidsproces. Hier zijn zeker mogelijkheden voor, maar het vraagt wel om specifieke kennis en ervaring en goede begeleiding vanuit zorginstellingen, scholen en andere instellingen (bijv. in geval van arbeidsintegratie met CWI).

Figuur 5.1 Ideeënvorming rond bestaande en nieuwe diensten en markten voor zorg en kinderopvang.

	Bestaande markt	Nieuwe markt
Bestaand product	<p>Marktpenetratie</p> <ul style="list-style-type: none"> o Uit te breiden door samenwerking en onderlinge afstemming tussen zorgboerderijen en kinderopvang o Zorgboerderij met nachtopvang o (Zorg)boerderij met vakantieopvang o Kampeerboerderij 	<p>Marktontwikkeling</p> <ul style="list-style-type: none"> o Dagbesteding voor allochtone ouders o Systematische verkenning naar de vraag bij zorginstellingen in omliggende gemeenten om zo met het aanbod hierop in te spelen.
Nieuw product	<p>Productontwikkeling</p> <ul style="list-style-type: none"> o Boerderij als locatie voor trainingen/vergaderingen/workshops/cursussen creatief, kunstzinnig, culinaire en ambachtelijk) o Natuur- en cultuurbeleving o Educatieboerderij o Boerderij als wellnesscentrum 	<p>Diversificatie</p> <ul style="list-style-type: none"> o Therapeutisch project jeugdzorg o (Zomer)kampen voor (dikke) kinderen o Re-integratie in arbeidsproces (m.n. jongeren) o Vergaderen in een inspirerende plattelandsomgeving o Kuren, sauna o Teambuildingsprogramma's

N.B. Vetgedrukte ideeën kwamen als meest kansrijk uit de Conferentie Vernieuwend Ondernemerschap in de Krimpenerwaard op 21 september 2007.

6 Verwerking en verkoop van producten

6.1 Huidige situatie en toekomstige ontwikkelingen

Winkelen bij de boer betekent weten waar je eten vandaan komt. Ambachtelijke boerenkaas, jam en boter, of vlees, wijn, cadeauartikelen en streekproducten; er is steeds meer vraag naar dit soort producten. Ook komen er meer mogelijkheden voor het vermarkten van 'boerderijproducten' via boerderijwinkels, landwinkels en via het Internet.

Er zijn in de Krimpenerwaard meerdere (kaas)boerderijen die diverse streekproducten verkopen. Wel is een verdere productontwikkeling en diversificatie gewenst om naast kaas ook andere producten aan te kunnen bieden. Samenwerking tussen boerderijwinkels kan helpen om tot een meer divers aanbod te komen en tot gezamenlijk marketing. Zo zijn er bijvoorbeeld de Landwinkels, waarvan er in het Groene Hart inmiddels 15 zijn (in Nederland bijna 60), die naast streekproducten ook vaak agrorecreatie aanbieden. Wie een streek(eigen)product in de markt wil zetten, kan ook terecht bij de Stichting Streekeigen Producten Nederland. Slechts 5-6% van de producten die aan huis worden verkocht mogen overigens afkomstig zijn van andere bedrijven dan het eigen bedrijf (landelijke regelgeving t.a.v. detailhandel).

6.2 Kansen voor verwerking en verkoop van producten

Marktpenetratie

Het vergroten van de afzet via boerderijwinkels is mogelijk als er, door andere recreatieve activiteiten, meer mensen langs komen. Een aantrekkelijke omgeving of ligging aan een recreatieve route maakt het gemakkelijker om klanten te trekken. Dit vraagt naast specifieke promotie voor het product ook om promotie voor het bedrijf en het gebied als zodanig in de vorm van toeristische arrangementen en voorzieningen op bedrijfsniveau (bijvoorbeeld vergader- en expositieruimte) en op gebiedsniveau (toegankelijkheid, recreatieve routes, parkeermogelijkheden aan de rand van het gebied).

Marktontwikkeling

Bij marktontwikkeling gaat het om het vinden van een nieuwe markt.

Een optie om verder uit te werken is de

directe afzet naar restaurants, winkels en bedrijven in de stad of via een commissionair.

Pilot 'Boerenlandwinkel'

In december 2007 is een werkgroep gestart waarin wordt nagedacht over de afzet van streekproducten uit de Krimpenerwaard. Hieraan zitten veel haken en ogen maar de werkgroep laat zich hierdoor niet ontmoedigen en zal op zoek gaan naar partners om dit daadwerkelijk te realiseren.

Productontwikkeling

Bij een nieuw product in een bestaande markt valt te denken aan een andere verwerking van melk, bijvoorbeeld tot ijs en smoothies. Of het aanbieden van gedroogde vleesproducten als snack voor onderweg. Wel is het van belang om na te gaan welke (strengere) wetgeving er geldt op het gebied van hygiëne en voedselveiligheid (zoals HACCP).

Diversificatie

Het openen van een winkel met streekproducten in Gouda, met ook de mogelijkheid van verkoop via Internet, lijkt een interessante optie. Hier kan geleerd worden van ervaringen elders, bijvoorbeeld de winkel van De Groene Hoed in Amsterdam en streekproductenwinkel De Baander in Hardenberg. In een aparte werkgroep worden momenteel de kansen voor een Boerenlandwinkel onderzocht voor de Krimpenerwaard.

Figuur 6.1 Ideeënvorming rond bestaande en nieuwe producten en markten voor streekproducten.

	Bestaande markt	Nieuwe markt
Bestaand product	Marktpenetratie <ul style="list-style-type: none">o Promotie verkoop streekproducten (kaas, vlees, vis, ...) op boerderijwinkels koppelen aan stimuleren toerisme.o Aansluiting bij bestaande promotie-activiteiten, zoals de Week van de Smaak	Marktontwikkeling <ul style="list-style-type: none">o Streekrestaurant (kleinschalig).o Afzet via inkoper van een restaurant, veiling of winkels en bedrijven in omliggende plaatsen (bv. Haastrecht, Schoonhoven) en grotere steden (Gouda, Rotterdam).
Nieuw product	Productontwikkeling <ul style="list-style-type: none">o Andere verwerking van melk en vlees, bijvoorbeeld tot ijs, smoothies, gedroogd en gekruid vlees als snack voor onderweg, etc.o 'nieuwe' ambachtelijke streekproducten zoals honing, paling, wijn en riet- of vlechtwerk	Diversificatie <ul style="list-style-type: none">o Workshops 'koken bij de boer'o 'Boerenlandwinkel' met streekproducten (i.c.m. internetverkoop)o Aanbieden van mogelijkheden om zelf te vissen en deze mee te nemen voor consumptie of ter plekke bereiden (bv. paling, forelvijvers).

N.B. Vetgedrukte ideeën kwamen als meest kansrijk uit de Conferentie Vernieuwend Ondernemerschap in de Krimpenerwaard op 21 september 2007.

7 Voorwaarden voor ontwikkeling van vernieuwend ondernemerschap _____

De agrarische sector is van groot belang voor het behoud van het karakteristieke open landschap van de Krimpenerwaard. Wil de sector deze rol kunnen blijven spelen dan is een vitale, rendabele sector nodig met aandacht voor natuur- en landschapsbeheer en het behoud van cultuurhistorisch waardevolle gebouwen en landschapselementen die bijdragen aan de beleving van het platteland.

Voor een aantal bedrijven zullen naast de agrarische tak ook andere inkomstenbronnen nodig zullen zijn om de agrarische tak 'in de benen' te houden. Dit vraagt van de ondernemer dat hij zich inhoudelijk oriënteert op andere 'takken van sport' en vaardigheden om een nieuwe markt te verkennen en op te bouwen. Naast kennisontwikkeling is echter ook de regelgeving een punt van aandacht.

Ook kan vernieuwend ondernemerschap gestimuleerd worden met eenmalige financiering (maken bedrijfsplan, investeringssubsidies), voorzieningen op gebiedsniveau (parkeermogelijkheden, bebording, etc.) en communicatie. Deze aspecten worden hieronder uitgewerkt.

7.1 Lokale Groep

De Lokale Groep wil zich inzetten voor het stimuleren van vernieuwend ondernemen in de Krimpenerwaard. De Groep speelt een belangrijke rol in de communicatie naar ondernemers en andere relevante partijen. Naast een rol als aanjager (participatie in projecten, communicatie naar de media) zal de Groep haar eigen netwerk inzetten om (kennis)vraag en (kennis)aanbod aan elkaar te koppelen. De Lokale Groep kan advies geven, individueel of in themabijeenkomsten, om andere ondernemers te helpen de weg te vinden. De lokale Groep voert geen projecten uit.

De Lokale Groep functioneert als subgroep van de Plaatselijke Groep van POP/Leader. Wat tot uiting komt in het feit dat de voorzitter van de Lokale Groep lid is van de Plaatselijke Groep Leader+. Ook wordt het secretariaat van beide groepen gedeeld. Hierdoor zijn er korte lijnen en is een goede communicatie tussen de groepen gewaarborgd. De Lokale Groep en de Plaatselijke Groep Leader+ hebben samen een rol bij het coördineren, het overzicht houden en onderling in contact brengen van verschillende activiteiten. Beide groepen hebben samen één duidelijk aanspreekpunt (de secretaris).

Ondersteuning

Ondernemers en ook beleidsmedewerkers kunnen vaak veel van elkaar leren. Dit kan door gezamenlijk activiteiten op te zetten en te leren van elkaars ervaringen, van successen en valkuilen. De Lokale Groep heeft een belangrijke rol in de ondersteuning van ondernemers bij het opzetten van nieuwe activiteiten.

Deze ondersteuning bestaat uit:

- meedenken;
- individuele projecten ondersteunen met advies;
- inzetten van het netwerk;
- informatie en advies geven;
- aanspreekpunt voor (agrarische) ondernemers en overheden op het terrein van verbrede landbouw en vernieuwend ondernemen;
- bevorderen van gebiedgericht denken;
- het adviseren van de Plaatselijke Groep t.a.v. POP/Leaderprojecten op het terrein van verbrede landbouw en vernieuwend ondernemen.

De Lokale Groep kan deze functie het best vervullen onder de vlag van een streekloket, hét loket voor plattelandsontwikkeling in de Krimpenerwaard.

Het Zuid-Hollands Landschap is een belangrijke gesprekspartner als het gaat om opzetten van activiteiten in het natuurgebied. Ook het Hoogheemraadschap Schie-land en de Krimpenerwaard is een belangrijke speler.

Veel kennis over wat er komt kijken bij verschillende vormen van ondernemerschap is beschikbaar via de Kamer van Koophandel en de Federatie van Ondernemersorganisaties in de Krimpenerwaard (FOK).

Voor specifieke informatie kan de Lokale Groep (en de ondernemer) ook terecht bij bijvoorbeeld het loket Plattelandstoerisme in Utrecht (www.loketplattelandstoerisme.nl) of bij 'branche organisaties' zoals de landelijke Vereniging Agrarische Kinderopvang, het landelijk Steunpunt Landbouw en Zorg en Stichting Erkend Streekproduct Nederland.

In Laag Holland wordt gewerkt met een Steunpunt Vernieuwend Ondernemerschap waar agrariërs steun en advies krijgen bij het realiseren van een goed idee. Het Steunpunt brengt ondernemers bij elkaar in workshops en werkgroepen en zorgt voor toegang tot goede voorbeelden middels excursies.

Deze ervaringen kunnen meegenomen worden in de Krimpenerwaard.

7.2 Regelgeving

Bewoners, bestuurders, agrariërs, ondernemers en bewoners vinden dat de cultuurhistorische waarde en de openheid van het gebied de kracht is van de Krimpenerwaard en daarom behouden moet blijven. Anderzijds moet er (economische) ontwikkeling kunnen plaats vinden. Het gebied moet leefbaar blijven en (agrarische) ondernemers moeten meer mogelijkheden krijgen om bedrijfseconomisch op een goede wijze te kunnen (blijven) functioneren.

Bij de uitwerking van nieuwe ideeën lopen ondernemers en gemeenten soms tegen knelpunten aan in de bestaande regelgeving. Voorbeelden hiervan die in de praktijk worden genoemd zijn:

- Proceduretijd: het duurt lang voordat een procedure, zoals (partiële) herziening van het bestemmingsplan, is afgerond.
- Verkeersaantrekkende werking van voorstellen: hoe kan dit minder beperkend worden?
- Functiewijziging van vrijkomende agrarische gebouwen: wat kan wel/niet?
- Vestiging en/of nieuwbouw van agrarische gebouwen: (on)mogelijkheden?
- Landschappelijke inpassing van activiteiten: hoe?

Nieuwe regeling vernieuwend ondernemen

Met het oog op de wensen ten aanzien van het gebied en het verminderen van de bestaande knelpunten hebben de gemeenten in de Krimpenerwaard in 2007 de regeling vernieuwend ondernemen uitgewerkt. De regeling zal als basis dienen voor de regelgeving van de verschillende bestemmingsplannen (met betrekking op het buitengebied) van gemeenten en voor het bestemmingsplan natuurbegrenzing Krimpenerwaard. Het doel van deze regelgeving is om het de agrarische ondernemer gemakkelijker te maken om naast het agrarisch bedrijf nog iets anders te gaan doen. Maar ook om het (agrarische) ondernemers makkelijker te maken om een bedrijf te starten in een vrijkomende boerderij.

De uitgangspunten bij het opstellen van de beleidsregels zijn geweest:

- meer ruimte voor (agrarische) ondernemers;
- bij recht regelen wat bij recht kan;
- is het niet bij recht te regelen dan via vrijstelling;
- bedrijvigheid die de beleving van het platteland verhoogt heeft de voorkeur boven andersoortige bedrijven;
- behoud cultuurhistorische waarde en openheid van het gebied;
- behoud cultuurhistorische en karakteristieke bebouwing.

In de nieuwe regeling wordt meer toegestaan in het buitengebied dan in de huidige bestemmingsplannen, echter onder bepaalde randvoorwaarden. Deze randvoorwaarden moeten voorkomen dat het één ten koste gaat van het andere. Vanuit deze visie zijn activiteiten mogelijk, maar worden ongewenste ontwikkelingen voorkomen. Voordat agrarische bebouwing een andere invulling krijgt moet bijvoorbeeld worden aangetoond dat het bouwtechnisch, milieutechnisch of om andere redenen niet meer geschikt is voor de agrarische activiteit waarvoor die bedoeld was. Ook wordt gekeken naar nieuwbouw van bestaande bebouwing en andere ontwikkelingen.

Wat levert het op

Nu blijft de grote vraag: wat levert deze nieuwe regeling op in de praktijk. De huidige bestemmingsplannen zijn vooral gericht op volwaardige agrarische bedrijven. De ontwikkelingen van de neventakken binnen een agrarisch bedrijf is nog niet vertaald in deze bestemmingsplannen. Binnen deze bestemmingsplannen is vrijwel geen enkele nevenactiviteit bij recht mogelijk. Allereerst levert de nieuwe regeling een kader op grond waarvan activiteiten beoordelen kunnen worden, omdat gezamenlijk is vastgelegd wat wenselijke activiteiten zijn en wat niet. Dit levert tijdwinst op. Er kan sneller duidelijkheid worden gegeven of plannen passen binnen de regeling. En welke stappen ondernomen moeten worden. Dus duidelijke procedures, liefst voor de hele Krimpenerwaard gelijk.

Als de regelgeving is opgenomen in de gemeentelijke bestemmingsplannen mag de gemeente beslissen over de plannen die passen binnen deze regelgeving. Ook dit levert tijdswinst op. Het is niet meer nodig om voor ieder plan instemming te vragen van de provincie. Ook de vrijstellingen kunnen door de gemeente worden afgehandeld. In uitzonderlijke gevallen moet er een vrijstellingsprocedure doorlopen worden waarbij instemming van de provincie moet worden gevraagd.

Procedure

Voordat de regeling in werking kan treden moeten de volgende stappen doorlopen worden. Nadat de Strategiegroep heeft ingestemd met de regeling, moet deze worden vastgesteld door colleges en raden van de afzonderlijke gemeenten. Zodra de regeling door de raden is vastgesteld kan deze worden toegepast. Maar zolang de regeling nog niet is opgenomen in de gemeentelijke bestemmingsplannen moet voor alle activiteiten (ook die bij recht mogelijk zullen gaan worden) op grond van

de regeling bij de gemeente een aanvraag worden ingediend. Hierover kan de gemeente zelf een besluit nemen.

Als de regeling is opgenomen in definitieve gemeentelijke bestemmingsplannen en het definitieve gecoördineerde bestemmingsplan natuurbegrenzing Krimpenerwaard kan deze zoals bedoeld in werking treden. Dit is per gemeente verschillend en afhankelijk van de bestemmingsplanprocedure en kan best nog enige tijd duren.

7.3 Financiering

Bij vernieuwend ondernemerschap zijn financiële hobbels te nemen. Een financiële ondersteuning in de vorm van subsidie bij het opstellen van een bedrijfsplan of voor een startsubsidie voor investeringen kunnen soms net het juiste zetje geven. Daarnaast is het voor 'duurzame groene investeringen' soms ook mogelijk om bij banken te lenen tegen een lagere rente.

Voor lokale en regionale plannen die bijdragen aan plattelandsontwikkeling kunnen subsidie-aanvragen ingediend worden bij het Plattelands Ontwikkelings Programma 2007-2013 (POP). De Krimpenerwaard is POP/Leadergebied. Om richting te geven aan de plattelands ontwikkeling in de Krimpenerwaard is een Lokale Ontwikkelingsstrategie opgesteld. Hierin is een duidelijke koppeling gelegd tussen plattelands ontwikkeling en Vernieuwend Ondernemen. Projecten in het kader van vernieuwend ondernemen zullen bij voorkeur worden gehonoreerd, mits passend in de Lokale Ontwikkelings Strategie (zie kader, en www.leader-krimpenerwaard.nl).

PlattelandsOntwikkelingsProgramma en LEADER

LEADER Krimpenerwaard is de opvolger van het succesvolle LEADER+ programma De Waarden. Ook voor de periode 2007-2013 zijn er weer mogelijkheden om subsidie aan te vragen voor het versterken van de sociaal-economische leefbaarheid, landbouw, natuur en landschap in dit unieke stukje Nederland.

Leader is onderdeel van het Europese programma voor plattelandsontwikkeling. Om erkend te worden als LEADER-gebied en daarmee aanspraak te kunnen maken op Europese subsidies, is voor de Krimpenerwaard een zogenaamde Lokale Ontwikkelingsstrategie opgesteld door maatschappelijke organisaties, brancheorganisaties, gemeenten en het Hoogheemraadschap. Het percentage overheidssubsidie varieert afhankelijk van het soort project tussen de 40% en maximaal 100%. Voorwaarde hierbij is dat lokale overheden cofinancieren. Voor wat betreft de Lokale Ontwikkelingsstrategie voor de Krimpenerwaard zijn de volgende maatregelen opgenomen:

- verbreding van de landbouw naar andere, niet-agrarische activiteiten, zoals agro-toerisme en zorglandbouw;
- het ondersteunen van de opzet van kleine bedrijven met minder dan 10 personeelsleden;
- het bevorderen van toerisme en recreatie in relatie tot gebiedskwaliteiten;
- behoud of herstel van basisvoorzieningen in kleine kernen;
- dorpsvernieuwing;
- behoud en herstel van cultureel en natuurlijk erfgoed;
- versterking van de concurrentiekracht van de landbouw;
- behoud van natuur, milieu en landschap;
- samenwerkingsprojecten met andere Leader-gebieden in Nederland en in andere lidstaten van de Europese Unie.

Daarnaast bestaan er subsidies zoals regelingen van de provincie Zuid-Holland (ILG), Uitvoeringsprogramma Nationale Landschappen Groene Hart, het LNV subsidiekader en het actieplan cultuurbereik. Via internet is een subsidiewijzer te raadplegen; een overzicht van bijna 400 subsidies voor bedrijven (zie www.bedrijvenloket.nl). Veel informatie is ook te vinden via de 'branche organisaties' en de Kamer van Koophandel. In Laag Holland is een specifieke regeling in het leven geroepen om agrariërs te ondersteunen bij het uitwerken van hun plannen.

De provincie Zuid-Holland stelt (net als andere provincies) subsidies voor natuur- en landschapsbeheer ter beschikking (de eerder genoemde PSAN en PSN). Daarnaast kunnen overheden ook andere groene en blauwe diensten vergoeden. De maatregelen die volgens de Europese Commissie in aanmerking kunnen komen voor subsidie en het maximum bedrag dat daaraan mag worden uitgegeven staan beschreven in de Catalogus Groen Blauwe Diensten. Het Hoogheemraadschap denkt hierbij aan maatregelen op gebied van verbetering van de waterkwaliteit (randen, baggeren).

Het Steunpunt Vernieuwend Ondernemerschap in Laag Holland helpt ondernemers financieel bij het ontwikkelen van hun plannen, zoals het uitwerken van het idee, het economisch doorrekenen van de plannen en de marketing/publiciteit.

Elke aanvrager krijgt een maximale tegemoetkoming van € 2.500 voor het inhuren van kennis en advies, waarbij uitgegaan wordt van een eigen bijdrage van 50%. Deze regeling is niet bedoeld voor bedrijfsinvesteringen.

In sommige gebieden worden ervaringen opgedaan met het opzetten van een gebiedsfonds (bijvoorbeeld in Midden-Delfland). Publieke en private organisaties kunnen gezamenlijk gebiedsdoelen bepalen, het fonds vullen en hieruit maatregelen financieren.

7.4 Voorzieningen

Om recreanten en klanten te trekken is een bepaald niveau van voorzieningen nodig op het gebied van infrastructuur (wegen, paden, aanlegplaatsen, bebording, parkeren).

De dichtheid van deze recreatieve routenetwerken dient de eigenheid van de Krimpenerwaard echter niet aan te tasten. Het is goed mogelijk om aan deze opgave te voldoen door:

- De entrees van de Krimpenerwaard tot recreatieve knooppunten te ontwikkelen met onder andere parkeermogelijkheden;
- Heldere informatie en bewegwijzering aan te bieden om recreanten te kunnen informeren en te kunnen sturen, zodat door 'zoning' kwetsbare gebieden worden ontzien;
- Uitbreiding van de aanleg van fiets- en wandelpaden. Voor de aanleg van boerenwandelpaden is ook een landelijke subsidieregeling beschikbaar (zie www.boerenlandpad.nl).

Gemeenten en provincie kunnen bij de uitvoering van het Veenweidepact en daarbij behorende inrichtingsmaatregelen deze randvoorwaarden creëren, waardoor het opzetten van recreatie-activiteiten voor ondernemers in de Krimpenerwaard aantrekkelijker wordt.

Bronnen

Startnotitie Vernieuwend Ondernemerschap - Raamwerk voor een stimuleringsprogramma voor vernieuwend ondernemerschap in Nationaal Landschap Laag Holland. 2006. Jan Buys Agro Advies, In opdracht van Nationaal Landschap Laag Holland.

Analyse omgevingsfactoren Veenweidepact Krimpenerwaard - Een beeld van de milieuaspecten die bij de herbegrenzing van natuur- en landbouwgebieden in ogenschouw zijn genomen. 2006. Provincie Zuid-Holland, Den Haag.

Ruimte voor vernieuwend ondernemerschap in de landbouw. 2003. MDW ontwikkelgroep, Den Haag.

Visie Recreatie Krimpenerwaard. 2007. Natuur- en Recreatieschap Krimpenerwaard.

Imagoplan Recreatie & Toerisme Krimpenerwaard. 2003. Bureau Stromend Water, Gouderak.

Enquête grondeigenaren in de Krimpenerwaard. 2007. Veenweidepact Krimpenerwaard.

Bijlage 1 Lokale Groep_____

Secretariaat

Postbus 51
2820 AB Stolwijk
mevrouw H. de Jong
0182 348483
h.dejong@gem-vlist.nl

Leden van Lokale Groep

Weidehof recreatieve tak
Teus Hoogerwaard
0180 684400 / 0180 681530
t.hoogerwaard@hetnet.nl

LTO Noord

Jaap Slingerland
0182 362420
jacslingerland@gmail.com

DWLK

Willem Boer
0182 362338
melkveebedr.boerberg@orange.nl

Agrarische jongeren Kontakt (AJK)

Leo Kool
lenjkool@hotmail.com

Agrarisch ondernemer

Ton Vonk-Noordergraaf
Tel 06 10746962 / 0182 510149
a.vn@12move.nl

Stichting Bloeiend Platteland

Anita van der Vliet
0182 379128
info@bloeiendplatteland.nl

K5-gemeenten

Bart Crouwers
0182 348400
b.crouwers@gem-vlist.nl

Conferentieprogramma

Graag nodigen de gemeenten in de Krimpenerwaard u uit voor de Conferentie Vernieuwend Ondernemerschap.

Programma

- 09.30 Ontvangst met koffie
- 10.00 Welkom & inleiding door wethouder Bart Crouwers, gemeente Vlist
- 10.20 Inspiratie uit de praktijk
Drie inleiders vertellen over hun ervaringen met het op de markt zetten van nieuwe producten en diensten:
1. Markt voor vernieuwend ondernemerschap: Suzanne Kat, Landzijde
 2. Ondernemerschap – Van idee naar uitvoering: Jan van der Werf, Struinen en Vorsen
 3. Regelgeving in ontwikkeling voor nieuw ondernemerschap, vrijkomende agrarische gebouwen: Marieke de Groot, gemeente Woerden
- 11.20 Intermezzo
- 11.30 Parallele workshops: Van ideeën naar praktijk
1. Boeren op veen
 2. Natuur & water
 3. Recreatie & toerisme
 4. Verwerking & verkoop van producten
 5. Zorg & kinderopvang
 6. Vrijkomende agrarische gebouwen
- 12.45 Lunch op de Kaasboerderij
- 13.30 Ronde: selectie van ideeën voor pilots
Groepjes presenteren elkaar de resultaten van de eerste workshop-ronde en selecteren de meest kansrijke plannen.
- 14.15 Parallele workshops: Aan de slag met pilots
In groepjes worden de geselecteerde plannen verder uitgewerkt. Hierbij is regelgeving een belangrijk aandachtspunt. De beste plannen worden na de conferentie verder uitgewerkt tot pilots en krijgen ondersteuning bij de realisatie.
- 15.15 Afronding & vervolgtraject
- 15.30 Drinkje & napraten

Het doel van de startconferentie is om een beeld te vormen over kansrijke producten, diensten en markten voor ondernemers in de Krimpenerwaard en scherp te krijgen hoe de realisatie van goede plannen makkelijker gemaakt kan worden. Het resultaat van de conferentie wordt uitgewerkt in een visie over vernieuwend ondernemerschap en een bijbehorende actiepuntenlijst.

Workshops

In de ochtend worden er zes parallele workshops gehouden. Bij uw aanmelding kunt u uw eerste en tweede keuze op geven.

- 1. Boeren op veen**
Wat zijn de mogelijkheden voor ontwikkeling van de melkveehouderij in de Krimpenerwaard? Is onderwaterdrainage bijvoorbeeld een optie? Wat zijn naast melkveehouderij veelbelovende agrarische (neven)takken? Te denken valt aan vleesvee of schapehouderij, maar ook aan iets geheel anders zoals algenkweek. Wat is wenselijk en mogelijk?
- 2. Natuur & Water**
Veel agrariërs zijn al met agrarisch natuurbeheer bezig. Wat zijn opties om als agrariërs, individueel of gezamenlijk, natuurbeheerdiensten tegen betaling uit te voeren voor grondgebruikers zoals gemeenten en terreinbeheerders? En kan water een rol spelen bij het aanboren van nieuwe markten, zoals visteelt of de teelt van waterplanten?
- 3. Recreatie & toerisme**
De Krimpenerwaard is een uniek gebied. Wat zoeken bewoners, naburige steden en toeristen van elders hier? Overnachten op een boerderij? Sporten in het groen? Een leuke uitspanning aan IJssel of Lek, een galerie of theater op de hooizoeder? Hoe kunnen ondernemers in het gebied inspelen op de wensen? En wat zijn knelpunten?
- 4. Verwerking & verkoop van producten**
Wie op het platteland komt wil ook graag het platteland proeven. Kaas uit de Krimpenerwaard doet 't goed. Snoekbaars uit de Krimpenerwaard staat op de kaart. Zijn er nog andere producten die kunnen worden aangeboden?
- 5. Zorg en kinderopvang**
Zinvol bezig zijn op de boerderij, het zorgen voor wat groeit en bloeit, doet veel mensen goed. Zorgboerderijen raken steeds meer in zwang. Ouders zijn enthousiast over kinderopvang op de boerderij. Waar is vraag naar, en hoe is het aanbod het beste te organiseren?
- 6. Vrijkomende agrarische gebouwen**
Door vernieuwing in de agrarische bedrijfsvoering of door bedrijfsbeëindiging verlieten agrarische gebouwen hun oorspronkelijke functie. Vaak gaat het om beeldbepalende gebouwen in het landschap. Welke functies kunnen deze voormalige agrarische gebouwen krijgen zodat het economisch rendeerbaar en landschappelijk goed in te passen is? De regelgeving op dit punt is in ontwikkeling, dus is het tijd om het ijzer te smeden.

De conferentie is bedoeld voor agrariërs, ondernemers uit de horeca en recreatie, bestuurders en beleidsmedewerkers van lokale overheden. Ook worden potentiële vragers en bemiddelaars van producten en diensten uitgenodigd, zoals VVV's en zorginstellingen. Deelname is gratis.

Bijlage 2 Programma Conferentie Vernieuwend Ondernemen

Bijlage 3 Deelnemerslijst Conferentie_

Agrarisch ondernemer	Mevrouw C. Boere
Agrarisch ondernemer	De heer A. Bogaard
Agrarisch ondernemer	De heer C. Breedijk
Agrarisch ondernemer	De heer H. van Drunen
Agrarisch ondernemer	De heer A.G. Graveland
Agrarisch ondernemer	De heer B. ter Haar
Agrarisch ondernemer	Mevrouw C. Janssen
Agrarisch ondernemer	De heer C. Kool
Agrarisch ondernemer	Mevrouw L. Oskam
Agrarisch ondernemer	De heer J. Rijnveld
Agrarisch ondernemer	De heer J. Schep
Agrarisch ondernemer	De heer M.J. Verkaik
Agrarisch ondernemer	De heer A. Vonk Noordegraaf
Agrarisch ondernemer	De heer K. Vonk Noordegraaf
Agrarisch ondernemer	De heer M. de Vries
Agrarisch ondernemer	De heer H.C. van Waalwijk van Doorn
Agrarisch ondernemer	De heer M.H.P. van Zuijlen
Aiber	De heer G. Burger
Aiber	Mevrouw F. Burger-Brenner
Alma Adviezen BV	Mevrouw M.T. de Jong
Alma Adviezen BV	De heer A. de Jong
Bart Soldaat Projectmanagement & Advies	De heer B. Soldaat
BREINfit.nl	Mevrouw L. Scheltema
Camping De Nes	De heer G. Rietveld
CLM Onderzoek en Advies BV	Mevrouw H. Joldersma
CLM Onderzoek en Advies BV	De heer F.C. van der Schans
CLM Onderzoek en Advies BV	Mevrouw A.J. van der Wal
Com. vitaal Gouderak	De heer J. Anker
DLG Regio West	De heer T.J. Dijkstra
Gemeente Bergambacht	Mevrouw M.A. Bruinen
Gemeente Bergambacht	De heer J. Vente
Gemeente Ouderkerk	De heer N. Dogterom
Gemeente Schoonhoven	Mevrouw K. van Houwelingen
Gemeente Vlist	Mevrouw H. de Jong
Gemeente Vlist	De heer B. Crouwers
Gemeente Vlist	De heer M.A. van de Pas
Gemeente Vlist	Mevrouw H. Schlepper
Gemeente Woerden	Mevrouw S. Gabriel
Gemeente Woerden	Mevrouw M. de Groot
Hogeschool InHolland Delft	De heer B. Been
Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard	De heer E. Hovingh
Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard	De heer A. de Jong
Initiatiefgroep Veenvaren Krimpenerwaard	De heer J. Jager
Kaasboerderij Hoogerwaard	De heer T. Hoogerwaard
Kamer van Koophandel Rotterdam	De heer J. Schueler
Kamer van Koophandel/FOK	De heer B. van der Vlist
Kinderopvangboerderij Achter 't Potdeksel	Mevrouw N. Brussee
Landbouw Economisch Instituut (LEI-DLO)	De heer N. Idema
Landbouw Economisch Instituut (LEI-DLO)	De heer T.A. Vogelzang
Landschapsbeheer Zuid-Holland	De heer M. Kruk
Landzijde	Mevrouw S. Kat
Leader+	Mevrouw J. van der Hee
Lekhoeve	De heer A.P. van de Laan
LTO Noord, afdeling Krimpenerwaard	De heer J. van Dam
Manege "De Driesprong"	Mevrouw G. Oudijk
Marketing Gouda	De heer A. Schortinghuis
Mts A.T. en J.M. van der Vlist- den Boek	De heer A.T. van der Vlist
Natuur- en Recreatieschap Krimpenerwaard	Mevrouw M. Dijkstra
PPP-Agro Advies	De heer K. de Jong

PPP-Agro Advies	De heer B. Meerkerk
Provincie Zuid-Holland	De heer J. Halbertsma
Provincie Zuid-Holland	De heer H. Lesschen
Provincie Zuid-Holland	Mevrouw J.W.A. van Veen
Rabobank Gouderak	De heer C. Hoogendijk
Recron Zuid-Holland	De heer G.J. Korte
Samenwerkingsverband BOERENGROEN	De heer K. Barendregt
Samenwerkingsverband BOERENGROEN	De heer A.J.M. Merks
Streekadvies 't Laage Lande	Mevrouw A. van der Vliet
Struinen en Vorsen	De heer J. van der Werf
VVV Het Groene Hart	De heer D. Droogers
Weidehof Krimpenerwaard	Mevrouw G. Slingerland
Wetland Horses	De heer W. Kramer
Wetland Horses	Mevrouw A.W. van der Laan
Zorgberaad Midden-Holland	De heer A. de Vries
Zorgboerderij Cornelis Hoeve	De heer S. Vreeswijk
	Mevrouw H. de Vos

